

Recenzja

**rozprawy doktorskiej mgr Patrycji Linkiewicz
pt. „Wybrane korelaty kompetencji językowych młodzieży licealnej”
napisanej w Katedrze Pedagogiki Resocjalizacyjnej
pod kierunkiem dr hab. Agnieszki Lewickiej-Zelent, prof. UMCS
Promotor pomocniczy: dr Ewa Trojanowska**

Uwagi ogólne

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Patrycji Linkiewicz wpisuje się w istotne zagadnienia i dyskusje, dotyczące kompetencji językowych oraz ich korelatów, które są niezwykle istotne nie tylko w procesie edukacji, ale także w sprawnym funkcjonowaniu człowieka w życiu społecznym, zawodowym i osobistym. O dużym znaczeniu kompetencji językowych świadczy między innymi uznanie ich przez Parlament Europejski i Radę Europy za kompetencje kluczowe w procesie uczenia się przez całe życie. W myśl sformułowanych zaleceń porozumiewanie się w językach obcych jest jedną z ośmiu kompetencji niezbędnych człowiekowi do samorealizacji, rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, do integracji społecznej i zatrudnienia. Kompetencje te mają więc przyczynić się do udanego życia w społeczeństwie wiedzy, do którego aspiruje również społeczeństwo polskie. Należy zatem odpowiedzialnie je kształtować i rozwijać już od początku edukacji.

Recenzowana rozprawa poświęcona jest więc ważnym problemom o dużym znaczeniu zarówno dla teoretycznej wiedzy, jak i dla praktyki edukacyjnej. Problematyka kompetencji językowych i ich korelatów wpisuje się znakomicie w toczącą się debatę naukową i społeczną nad ich znaczeniem w funkcjonowaniu jednostki. Istotną zaletą recenzowanej pracy, obok aktualności tematu, jest jej

empiryczny charakter. Doktorantka wykonała poważną pracę badawczą. Obszerne studium stanowi udaną próbę połączenia przejrzystego i precyzyjnego wywodu analitycznego z wynikami badań własnych, zgromadzonych w efekcie zastosowania procedury badań ilościowych.

Układ rozprawy jest poprawny logicznie. Składa się z 7 rozdziałów, z których rozdziały teoretyczne (1-4) zajmują 118 stron. Następnie Autorka przedstawia założenia metodologii autorskich badań. W rozdziałach 6-7 dokonuje analizy i interpretacji uzyskanych wyników badań.

Zgodnie z konwencją prac naukowych dysertacja zawiera wstęp, podsumowanie wyników badań, zakończenie, bibliografię, spisy tabel, wykresów i rysunków. Obejmuje łącznie 313 stron i obszerny aneks, w którym Autorka zawarła wybrane tabele i wykresy oraz wzory narzędzi badawczych.

Uwagi szczegółowe

Wprowadzenie zawiera właściwie sformułowany przedmiot rozważań naukowych, sygnalizuje jego obszary i znaczenie dla teorii i praktyki pedagogicznej. Autorka sygnalizuje znaczenie podjętych badań dla teorii i praktyki rozwoju kompetencji językowych młodzieży licealnej oraz wprowadza czytelnika w strukturę rozprawy.

Cztery pierwsze rozdziały mają charakter teoretyczny. W rozdziale pierwszym pt. *Istota znajomości języka obcego w czasach współczesnych* Autorka analizuje obszerną literaturę na temat znaczenia języka obcego na rynku pracy, ukazując najnowsze wyniki badań w tym zakresie. Przedstawia funkcjonalność języka obcego w turystyce, mobilności zarobkowej i edukacyjnej oraz multiwymiarowych transformacjach globalnych. Lektura tej części dysertacji świadczy o dobrej orientacji Autorki w zakresie podjętej problematyki.

Rozdział drugim pt. *Młodzież polska a kształcenie językowe* zawiera charakterystykę uczniów szkół ponadgimnazjalnych i szkół ponadpodstawowych, jako grupy docelowej badań własnych. Ukazuje młodzież w ujęciu psycholigwistycznym, a także w kontekście transformacji systemu edukacyjnego. Trafnie przedstawia analizę porównawczą podstaw programowych w zakresie nauki języka obcego nowożytnego w

szkołach ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych. Na tym tle Doktorantka analizuje sprawozdania z egzaminów maturalnych z lat 2005-2022 publikowane przez Centralną Komisję Egzaminacyjną, a także średnie wyniki maturzystów z wszystkich typów szkół z poszczególnych umiejętności w latach 2006-2023. Porównanie wyników na przestrzeni lat pozwala konstatować o zwiększającej się znajomości języka angielskiego przez młodzież liceów ogólnokształcących.

Rozdział trzeci pt. *Kompetencje językowe w ujęciu interdyscyplinarnym* zawiera analizę kategorii kompetencji. Na podstawie dobrze dobranej literatury przedmiotu badań Doktorantka z dużym znanstwem analizuje definicje zawarte w piśmiennictwie polskim i obcojęzycznym, wyróżniając zasadnicze ich grupy, które akcentują aspekty: instrumentalny, emocjonalno-normatywny, integralny. W tej części rozprawy analizie poddaje także komponenty kompetencji, do których zalicza wiedzę, umiejętności i postawy oraz przedstawia taksonomię kompetencji. Szczegółowo omawia kompetencje nauczycielskie i kompetencje uczniowskie, co stanowi dobrą bazę do rozwinięcia problematyki kompetencji językowych – w odniesieniu do analizy teoretycznej i ich znaczenia w czasach współczesnych, a także wybranych teorii akwizycji języka polskiego. W tej części pracy Autorka umiejętnie posługuje się terminologią pedagogiczną, psychologiczną, psycholingwistyczną i socjolingwistyczną, prawidłowo objaśnia omawiane kategorie odwołując się do istniejącej literatury oraz kompetentnie analizuje kontekst edukacyjny nauczania języków obcych.

W rozdziale czwartym pt. *Potencjalne korelaty kompetencji językowych młodzieży* Doktorantka analizuje kompetencje społeczne, stres, samoocenę i motywację jako konstrukty silnie powiązane z kompetencjami językowymi, wzbogacając prowadzone rozważania o wyniki dotychczasowych badań.

Podsumowując rozdziały teoretyczne recenzowanej rozprawy należy stwierdzić, że stanowią bardzo dobrą podstawę dla dalszych dociekań metodologicznych i empirycznych. Z pełnym przekonaniem mogę uznać, że część teoretyczna jest swoistym kompendium wiedzy na temat wybranych korelatów kompetencji językowych. Autorka w prowadzonych analizach dba o staranne definiowanie pojęć, objaśnia omawiane kategorie, często odwołując się do literatury. Syntetyczny, rzeczowy i przejrzysty

wywód oparty o rzetelną analizę polskiej i obcej literatury przedmiotu wskazuje na bardzo dobrą orientację Doktorantki w zakresie eksplorowanego pola badawczego.

W rozdziale piątym Doktorantka przedstawia założenia metodologiczne badań własnych. Przejrzyście i konsekwentnie odtwarza swoje zamiary badawcze, poprawnie formułuje przedmiot i cele badań, problematykę badawczą i hipotezy robocze. W odniesieniu do problemu głównego sformułowała 8 pytań szczegółowych. W mojej ocenie pytania szczegółowe dotyczące badanych korelatów kompetencji językowych młodzieży powinny mieć charakter zależnościowy, a nie wyłącznie opisowy, np. problem 7. Jakim poziomem globalnej samooceny cechuje się badana młodzież? powinien przyjąć postać pytania: Jaki jest związek poziomu globalnej samooceny badanej młodzieży z jej kompetencjami językowymi? lub Jaka jest zależność...? Podobna uwaga odnosi się do innych problemów, które powinny uwzględniać relacje między zmiennymi i w tej sytuacji należałoby sformułować do nich hipotezy robocze. Warto to poprawić w sytuacji, gdyby Doktorantka zamierzała publikować otrzymane wyniki np. w serii artykułów lub w publikacji zwartej.

W dalszej kolejności mgr Patrycja Linkiewicz wskazuje na zastosowaną metodę i techniki badawcze. Charakter i złożoność problemu uzasadnia decyzję o zastosowaniu metody sondażu diagnostycznego i analizy dokumentów jako metody uzupełniającej. Docenić należy wielość narzędzi badawczych służących do zgromadzenia materiału empirycznego. Są to: test z języka angielskiego, kwestionariusz umiejętności mówienia, kwestionariusz ankiety, Kwestionariusz Kompetencji Społecznych KKS-A (M), Kwestionariusz Radzenia Sobie w Sytuacjach Stresowych (CISS), Skala Samooceny SES Morrisa Rosenberga, Kwestionariusz Motywacji Do Nauki Języka Obcego Richarda Gonzalesa. Zebraniu danych odnoszących się do wyników egzaminu maturalnego z języka angielskiego posłużyła analiza zapisów w dziennikach elektronicznych szkół. Wielość technik badawczych wykorzystanych w badaniach (adekwatnych do zamierzeń badawczych) dowodzi dążenia Doktorantki do obiektywnego poznania i wyjaśnienia wybranych korelatów kompetencji językowych młodzieży licealnej oraz wskazuje na świadomość ciężającej na badaczu odpowiedzialności.

Wysokie kwalifikacje badawcze Autorki widać w kolejnych rozdziałach prezentujących analizę uzyskanych wyników. W rozdziale szóstym pt. *Analiza wyników badań realizowanych wśród młodzieży licealnej* przedstawia analizę stanu kompetencji językowych badanych z zakresu języka angielskiego w odniesieniu do: rozumienia tekstu słuchanego i pisanego, posługiwania się środkami leksykalno-gramatycznymi, tworzenia wypowiedzi pisemnych i ustnych. Dokonuje również starannej analizy autopercepcji kompetencji językowych badanych w odniesieniu między innymi do: znaczenia umiejętności językowych, postrzegania mocnych i słabych stron znajomości języka angielskiego, jego nauki na zajęciach pozaszkolnych, podczas aktywności doskonalących rozumienie tekstu pisanego i słuchanego oraz posługiwania się środkami leksykalno-gramatycznymi. Interesujące okazały się również propozycje zmian w nauczaniu języka angielskiego formułowane przez młodzież. Ważne miejsce w prowadzonych analizach zajmuje prezentacja wyników badań kompetencji społecznych, stylów radzenia sobie ze stresem, samooceny i motywacji do nauki języka angielskiego badanej młodzieży. Dostarczyła ona interesujących danych i jest istotna poznawczo. Niepokojące okazały się czynniki demotywujące młodzież do nauki języka angielskiego, wśród których badani najczęściej wskazywali te dotyczące szkoły i nauczyciela, np. nudne lekcje, monotonia nauczania, brak nowych wyzwań, presja ze strony nauczyciela (s. 205).

W kręgu wnikliwych empirycznych eksploracji Doktorantki znalazło się określenie korelacji kompetencji językowych młodzieży, zawarte w rozdziale siódmym, pt. *Korelaty kompetencji językowych młodzieży licealnej. Wyniki badania autorskiego* w oparciu o macierz korelacji, test Welcha dla prób niezależnych oraz analizę kanoniczną. Zgromadzony materiał empiryczny okazał się interesujący i wartościowy. Wiele analiz przedstawionych w pracy stanowi wkład Autorki w dalszy rozwój i poszerzenie pól badawczych w naukach społecznych.

W podsumowaniu wyników badań zawarta została syntetyczna informacja o wykonanych zadaniach badawczych i rezultatach ich poczyniń. Doktorantka kompetentnie przedstawia uogólnienia oraz dyskusję otrzymanych wyników z wynikami innych badaczy. Formułuje szereg interesujących wniosków dotyczących poszczególnych zmiennych. Ciekawe okazują się oceny uczniów dotyczące procesu

nauczania języka angielskiego w polskiej szkole. Stwierdzili oni przewagę słabych stron nauczania języka angielskiego nad mocnymi stronami. Prowadzi to m.in. do wniosku o potrzebie niezbędnych zmian w procesie kształcenia, poprawy rozwiązań systemowych oraz doskonalenia kompetencji nauczycieli (s. 237-238). Mam nadzieję, że Doktorantka podczas publicznej obrony zaprezentuje własną koncepcję takich działań oraz dalszych eksploracji badawczych. Ta część pracy rozwinięta o własne rekomendacje mogłaby z powodzeniem stanowić jej zakończenie, co pozwoliłoby uniknąć wielokrotnych powtórzeń. Na przykład w zakończeniu Autorka niepotrzebnie powtarza po raz kolejny cel badań, który był przedstawiony już we wstępie, następnie w metodologicznych podstawach badań własnych i podsumowaniu ich wyników. Interesujące i wartościowe poznawczo są sformułowane w zakończeniu dysertacji rekomendacje, które z powodzeniem mogą być wdrożone do praktyki edukacyjnej. Moim zdaniem warto je rozwinąć w postaci odrębnego rozdziału, stanowiącego propozycję autorskich rozwiązań dotyczących nabywania kompetencji językowych.

W bardzo obszernej bibliografii Autorka uwzględniła wartościowe opracowania polskie i obcojęzyczne. Zamieszczone w pracy tabele i wykresy wspomagają eksplanacyjną warstwę treści, a ich spis zawarty w końcowej części pracy ułatwia czytelnikowi szybkie odszukiwanie interesujących zagadnień. Do pracy dołączony jest aneks zawierający wzory narzędzi badawczych. Styl narracji Doktorantki oceniam na ogół pozytywnie, jednak w tekście składanym do druku warto bardziej zadbać o stronę techniczną warsztatu pisarskiego. Zdarzają się bowiem w dysertacji potknięcia, które nie powinny powtarzać się, gdyby Autorka w przyszłości publikowała omówienie tych badań.

Oceniając rozprawę doktorską mgr Patrycji Linkiewicz pt. *Wybrane korelaty kompetencji językowych młodzieży licealnej*, szczególnie podkreślam ważność i aktualność podjętego tematu, dbałość terminologiczną, a także efekty diagnostyczne przeprowadzonych badań, które mogą stanowić źródło dalszych studiów i podstawę projektowania działań praktycznych, w tym dotyczących nabywania i rozwoju kompetencji językowych młodzieży oraz przygotowania i doskonalenia zawodowego nauczycieli w zakresie analizowanej problematyki. Mimo dostrzeżonych usterek, których Autorka powinna unikać w dalszych pracach badawczych, a które powinny być

usunięte w czasie ewentualnego przygotowywania tekstu do druku, praca doktorska w sposób interesujący i pobudzający refleksję przedstawia wybrane korelaty kompetencji językowych, ich istotę, konsekwencje edukacyjne i społeczne, a także problemy ich rozwoju w kształceniu licealnym.

Recenzowana rozprawa spełnia wymagania stawiane tego typu pracom określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.). **Wnoszę więc o jej przyjęcie i dopuszczenie pani mgr Patrycji Linkiewicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

Grzegorz Szymura

Stygn